

Sygn. akt II Ca 1242/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 grudnia 2013 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: **SO Małgorzata Klesyk**

Sędziowie: **SO Marek Boniecki (spr.)**

SO Cezary Klepacz

Protokolant: protokolant sądowy Agnieszka Baran

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 grudnia 2013 r. w Kielcach

sprawy z powództwa (...) Spółdzielni (...) w K.

przeciwko S. K. i S. R.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w Końskich

z dnia 19 lipca 2013 r., sygn. I C 663/12

oddala apelację i zasądza od (...) Spółdzielni (...) w K. na rzecz S. R. kwotę 600 (sześćset) złotych, a na rzecz S. K. kwotę 1200 (jeden tysiąc dwieście) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

II Ca 1242/13

Uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 5 grudnia 2013 r.

Powodowa (...) Spółdzielnia (...) w K. domagała się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanego S. K. kwoty 10 930 zł wraz z odsetkami, zaś od pozwanego S. R. kwoty 9000 zł z odsetkami tytułem kar umownych wynikających z zawartych z pozwanymi umów pożyczki.

Obaj pozwani wnieśli o oddalenie skierowanych przeciwko nim powództw, podnosząc jednobrzmiące zarzuty nieważności zastrzeżonych kar umownych z przepisami prawa cywilnego i spółdzielczego, z uwagi na ich wysokość w stosunku do wartości pożyczek, uniemożliwienie swobodnego wystąpienia ze spółdzielni oraz zastrzeżenie przy świadczeniu pieniężnym. Wskazali, że przyczyną ich wystąpienia ze spółdzielni były nieprawidłowości w jej funkcjonowaniu.

Wyrokiem z dnia 19 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy w Końskich oddalił oba powództwa oraz orzekł o kosztach procesu stosownie do wyniku procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił stan faktyczny szczegółowo zaprezentowany w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, z którego wynika, że S. K. oraz S. R. byli wieloletnimi członkami (...) Spółdzielni (...) w K.. Członkowie mają obowiązek dostarczać do Spółdzielni mleko pozostałe po zaspokojeniu potrzeb własnego gospodarstwa, przestrzegając wymagań określonych w normach na mleko do skupu. Członkostwo w Spółdzielni ustaje przez: a) wystąpienie ze Spółdzielni, b) wykreślenie z rejestru członków, c) wykluczenie ze Spółdzielni, zaś członek może wystąpić ze Spółdzielni za pisemnym wypowiedzeniem. Spółdzielnia prowadzi działalność gospodarczą na zasadach rachunku ekonomicznego przy zapewnieniu korzyści członkom Spółdzielni, tworzy również fundusze celowe, między innymi Fundusz Wzajemnej Pomocy. Zgodnie z Ramowym Regulaminem Funduszu Wzajemnej Pomocy, fundusz stanowi środek pomocy członkom Spółdzielni, tworzy się go ze świadczeń członków, przeznaczony jest na udzielanie nieoprocentowanych średnioterminowych pożyczek na zakup bydła i instalowanie urządzeń gospodarskich, związanych z chowem bydła i produkcją mleka. W dniu 1 kwietnia 2009 r. pomiędzy powodową spółdzielnią a S. K. została zawarta umowa pożyczki, na podstawie której otrzymał on kwotę 15 860 zł z przeznaczeniem na zakup schładzalnika do mleka. W punkcie 6. umowy zastrzeżono że: „w razie, gdy w terminie pięciu lat od daty spłacenia pożyczki wraz z odsetkami, wystąpią przypadki wymienione w punkcie 5a (ustanie członkostwa pożyczkobiorcy na skutek wystąpienia, wykreślenia lub wykluczenia, jak również zaprzestania dostaw mleka do (...)) dłużej niż jeden miesiąc lub dostarczania mleka do innego podmiotu gospodarczego) lub 5b (zużycie pożyczki w całości lub w części na cel niezgodny z umową) niniejszej umowy – pożyczkobiorca jest zobowiązany do zapłaty kary umownej w wysokości połowy kwoty pożyczki na rzecz (...) K.”. Natomiast w punkcie 11. umowy doliczono 0,5% prowizji dla powodowej spółdzielni od kwoty zawartej umowy. Pożyczka została spłacona w całości przez S. K. w dniu 31 maja 2012 r., pieniądze z udzielonej pożyczki spożytkował zgodnie z celem wskazanym w umowie. W dniu 14 maja 2009 r. pomiędzy powodową spółdzielnią a S. R. została zawarta umowa pożyczki, na podstawie której otrzymał on kwotę 10 000 zł z przeznaczeniem na zakup dojarki do mleka, na warunkach jak wyżej. W dniu 20 marca 2010 r. pomiędzy powodową spółdzielnią a S. R. została zawarta umowa pożyczki, na podstawie której otrzymał on kwotę 8 000 zł z przeznaczeniem na zakup schładzalnika do mleka. Otrzymane pieniądze S. R. przeznaczył na cel wskazany w umowie, a pożyczkę w całości spłacił w dniu 13 lipca 2012 r. W dniu 24 kwietnia 2010 r. pomiędzy powodową spółdzielnią a S. K. została zawarta umowa pożyczki, na podstawie której pozwany otrzymał 6 000 zł z przeznaczeniem na zakup zgrabiarki. Pieniądze z pożyczki przeznaczone zostały na cel wskazany w umowie. Pożyczka została spłacona w całości w dniu 31 maja 2012 r. Obie umowy zostały zawarte na wskazanych wyżej warunkach. Z początkiem 2012 r. narastało niezadowolenie pozwanych i kilku innych rolników – członków spółdzielni z jej funkcjonowania. Nie byli zadowoleni z ustalonych w spółdzielni stawek za dostawę mleka, które zostały obniżone, a w innych spółdzielniach były wyższe. Uważali, że taki stan rzeczy związany jest z nieprawidłowościami, które podnosiły koszty funkcjonowania spółdzielni. Ponadto uważali, że zdarzały się przypadki, gdy pracownicy Spółdzielni zaniżali klasę mleka poprzez zaniżanie parametrów tłuszczu oraz białka. Wcześniej rolnicy oficjalnie nie zgłaszali zauważanych nieprawidłowości w obawie przed negatywnymi konsekwencjami ze strony władz spółdzielni. W dniu 6 marca 2012 r. pozwani wraz z innymi dostawcami mleka udali się na rozmowę z prezesem spółdzielni. Podczas rozmowy zgłaszali nieprawidłowości, które miały miejsce w spółdzielni. Chcieli, aby zostały podjęte działania zmierzające do zracjonalizowania i obniżenia kosztów funkcjonowania spółdzielni, co umożliwiłoby w przyszłości podniesienie stawek za dostarczane mleko. Spotkanie miało charakter burzliwy, stronom nie udało się dojść do porozumienia. Sytuacja ta spowodowała, iż w dniu 3 lipca 2012 r. S. K., zaś w dniu 9 lipca 2012 roku S. R. złożyli pisemne oświadczenia, w których nieśli o wypłacenie im udziału członkowskiego oraz wykreślenie z listy członków spółdzielni. Pismem z dnia 24 lipca 2012 r. powodowa spółdzielnia dokonała naliczenia S. K. kar umownych w kwotach 7930 zł z tytułu pożyczki z dnia 28 maja 2009 r. oraz 3000 zł z tytułu pożyczki z dnia 5 maja 2010 r. i wezwała S. K. do uiszczenia łącznej sumy kary umownej 10930 zł. Pismem z dnia 27 lipca 2012 r. spółdzielnia dokonała naliczenia S. R. kar umownych w kwotach 2000 zł z tytułu pożyczki z dnia 24 maja 2006 r., 5000 zł z tytułu pożyczki z dnia 22 maja 2009 r. oraz 4000 zł z tytułu pożyczki z dnia 31 maja 2010 r. i wezwała S. R. do uiszczenia łącznej sumy kary umownej 11000 zł. Od dnia 1 lipca 2012 r. pozwani dostarczają mleko do (...) Spółdzielni (...) we W., natomiast od dnia 27 lipca 2012 roku są członkami tej spółdzielni.

W ustalonym przez siebie stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał powództwa za bezzasadne. W ocenie Sądu zastrzeżenie w umowach pożyczki, przewidujących zobowiązania o charakterze pieniężnym, kar umownych stanowiło

naruszenie art. 483 §1 k.p.c. i jako takie było w świetle art. 58 §1 k.c. nieważne. Wskazano także, że cele, dla których zaciągnięte zostały umowy pożyczek, zostały przez pożyczkobiorców zrealizowane. Sąd pierwszej instancji zważył również, że brak było podstaw do uwzględnienia powództwa na podst. art. 471 k.c. z uwagi na niewykazanie wysokości szkody, ani związku przyczynowego. Podzielił także pogląd pozwanych co do tego, że zastrzeżenie kar umownych prowadziło do obejścia prawa, tj. art. 22 prawa spółdzielczego, poprzez ograniczenie możliwości wystąpienia ze spółdzielni oraz było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Powodowa spółdzielnia wykorzystwała bowiem swoją przewagę organizacyjną i ekonomiczną do narzucenia swoim członkom niekorzystnych postanowień umownych.

Wyrok powyższy procesu zaskarżyła w całości apelacją strona powodowa, zarzucając: 1) art. 227, art. 233 §1 k.p.c. poprzez sprzeczność ustaleń sądu odnośnie kary umownej i ustalenie, że zabezpieczała ona świadczenie pieniężne, gdy tymczasem zabezpieczała ona świadczenie pozwanych dostawy mleka do powodowej Spółdzielni jako jej członków; nieustalenie, jakie zasady współżycia społecznego łamią zastrzeżone kary umowne, co miało wpływ na treść wyroku; 2) art. 58 §2, art. 353¹ k.c. wobec uznania, że zapisy o karze umownej w umowie pożyczki są nieważne z mocy prawa jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego; 3) art. 6, art. 471, art. 483 §1 i art. 484 §1 k.c. wobec zarzutu nieudowodnienia przez powodową Spółdzielnię szkody oraz związku przyczynowego.

W konkluzji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództw w całości, ewentualnie o uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Pozwani wnieśli o oddalenie apelacji.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje.

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie wskazać należy, iż Sąd pierwszej instancji prawidłowo, z poszanowaniem reguł wynikających z przepisu art. 233 §1 k.p.c. w zakresie niezbędnym dla rozstrzygnięcia ustalił stan faktyczny sprawy, co pozwoliło Sądowi Okręgowemu przyjąć go za własny. Okoliczności istotne, tj. fakt zawarcia umów, ich warunków, wykorzystania pożyczek na cele wskazane w umowach oraz spłacenia pożyczek były w sprawie poza sporem.

W rozpoznawanej sprawie kluczowe dla rozstrzygnięcia było wyjaśnienie, czy zastrzeżenie w zawartych przez strony umowach pożyczek kar umownych było ważne. W tej kwestii podzielić należało pogląd Sądu Rejonowego. Nie było i nie mogło być w świetle przepisu art. 483 §1 k.c. w sprawie sporne, że kara umowna może zostać zastrzeżona wyłącznie na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego. Pamiętać przy tym należy, na co zwraca uwagę Sąd Najwyższy w wielokrotnie przywoływanym w sprawie wyroku z dnia 11 października 2002 r. (I CKN 997/00), że kara umowna stanowi odszkodowanie lub nienależyte wykonanie umowy. Jakkolwiek kwestia powstania szkody jest dla odpowiedzialności z tytułu kary umownej irrelevantna, to nie zmienia to faktu, iż kara taka musi pozostawać w związku ze stosunkiem zobowiązaniowym, w ramach którego została zastrzeżona. Wyekspozycja wymaga w tym miejscu, niekwestionowany w orzecznictwie i doktrynie, akcesoryjny charakter kary umownej. W rozpoznawanej sprawie kara umowna została zastrzeżona na wypadek: 1) ustania członkostwa pożyczkobiorcy, 2) zaprzestania dostaw mleka do powodowej spółdzielni lub dostarczania mleka innemu podmiotowi gospodarczemu, 3) zużycia pożyczki w całości lub w części na cel niezgodny z umową. O ile zatem, w świetle prezentowanego w powoływanym wyżej orzeczeniu Sądu Najwyższego w sprawie I CKN 997/00, w ostatnim przypadku można by było uznać dopuszczalność skutecznego zastrzeżenia kary pieniężnej o funkcjach prewencyjno-represyjnych, motywującej dłużnika do wykonania świadczenia niepieniężnego, o tyle w pierwszych dwóch zastrzeżenie to nie pozostaje w bezpośrednim związku z przedmiotem umowy. Nastąpiło zatem swoiste oderwanie kary umownej od umowy, wykonanie której miała zabezpieczać. Takie zastrzeżenie słusznie zostało uznane za sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem prawa – art. 483 §1 k.c., a zatem nieważne na podstawie art. 58 §1 k.c. Wskazać przy tym należy, iż przywołane w postępowaniu apelacyjnym przez skarżącego wyroki Sądu Apelacyjnego w Białymstoku dotyczą całkowicie odmiennych stanów faktycznych. W sprawie I ACa 426/12 kara umowna została zastrzeżona za

„zerwanie” umowy dostarczania mleka, właśnie w takiej umowie. Zauważyć wypada, że w ww. sprawie członkostwo pozwanych w spółdzielni nie stało na przeszkodzie zawarciu umowy o dostarczanie mleka. Zgodzić należałoby się także z Sądem Rejonowym, że w realiach rozpoznawanej aktualnie sprawy zastrzeżenie kary umownej na wypadek ustania członkostwa, mogłoby być uznane za sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 22 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (t. jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 ze zm.).

Z przytoczonych wyżej powodów zaskarżony wyrok uznać należało za prawidłowy, niezależnie od pozostałych zarzutów podniesionych w apelacji. Stwierdzenie sprzeczności kwestionowanych zapisów umownych z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa czyni zbędą ich ocenę pod kątem zasad współżycia społecznego. Z kolei kwestia niewykazania szkody oraz związku przyczynowego została poruszona przez Sąd pierwszej instancji jedynie ubocznie.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie 385 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną.

O kosztach postępowania apelacyjnego, które po stronie każdego z pozwanych ograniczyły się do wynagrodzeń radcy prawnego (600 zł i 1200 zł) orzeczono na podstawie art. 98 §1 k.p.c. w zw. z art. 391 §1 k.p.c. oraz §6 pkt 4, 5 w zw. z §12 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).

SSO M. Boniecki SSO M. Klesyk SSO C. Klepacz

Zarządzenie: doręczyć odpis wyroku z uzasadnieniem adw. M. K..